

СИНТАКСИЧНІ МАРКЕРИ ЕМОТИВНОСТІ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ (КОНТЕКСТ «ЩОДЕННИКА СТРАЧЕНОЇ» МАРІЇ МАТІОС)

SYNTAX MARKERS OF EMOTIONALITY IN LITERARY DISCOURSE (IN THE CONTEXT OF THE “DIARY OF THE EXECUTED” BY MARIIA MATIOS)

Шабат-Савка С.Т.,

orcid.org/0000-0002-2658-5567

доктор філологічних наук, професор,

завідувач кафедри сучасної української мови

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

У статті проаналізовано емотивність як одну з антропозорієнтованих категорійних величин, що тісно пов'язана з автором художнього тексту, з його комунікативними інтенціями, з низкою різномірних мовних засобів вербалізації авторського задуму; обстежено емотивність у контексті співвідносних категорій емоційності, оцінки, модальності, детермінованих суб'єктивним чинником і лінгвокреативністю мовної особистості; відзначено важливу роль експресивності в підсиленні емоційної насаги висловленого, в увиразненні інтенційного домінанти й емоційно-оцінної семантики загалом.

З опертям на «Щоденник страченої» Марії Матіос, відомої української письменниці, визначено синтаксичні маркери емотивності, що передають емоційно-чуттєву сферу людини, створюють експресивний ефект текстової комунікації, слугують ідіолектними засобами письменницького мовостилію. Зокрема, охарактеризовано екзистенційні висловлення, що виокремлюють основного суб'єкта художнього дискурсу, увиразнюють душевні переживання, хвилювання та почуття я-мовця; досліджено парцельовані комунікати, що актуалізують змістові центри висловлення, розширюють і поглиблюють інформацію, дроблять єдину думку на сегменти для адекватного втілення авторської інтенції; з'ясовано функційний потенціал риторичних запитань та незакінчених конструкцій, що експлікують психоментальний простір мовної особистості, засвідчують афористичність і естетику художнього тексту; окреслено роль окличних речень та нечленованих комунікатів як маркерів актуалізації динамічності мовлення, засобів вербалізації емоцій обурення, докору, відчаю, ненависті. На багатому ілюстративному матеріалі розглянуто авторську пунктуацію, що створює додаткове емоційне навантаження й гостроту висловлення, виявляє змістові центри художнього дискурсу, засвідчує індивідуальну манеру письма Марії Матіос, її синтаксичний почерк та індивідуально-авторське бачення світу.

Ключові слова: емотивність, комунікативна інтенція, екзистенційне висловлення, парцельовані комунікати, риторичні запитання, окличні речення, нечленовані комунікати, авторська пунктуація, художній дискурс, Марія Матіос.

The article analyses emotionality as one of the anthropo-oriented categorical values, which is closely connected with the author of the literary text, as well as its communicative intentions, a number of different levels of language means of verbalization the author's idea. The author examines emotionality in the context of correlative categories of emotionality, evaluation, modality, determined by the subjective factor and linguo-creativity of the language personality. The paper also defines the important role of expressiveness in strengthening emotional charge of the utterance, as well as in the expression of intentional dominance and emotional-evaluative semantics in general.

Drawing on the material of the “Diary of the Executed” by Mariia Matios, a famous Ukrainian writer, the author identifies syntactic markers of emotionality, which convey emotional and sensory personality spheres, create an emotionally expressive effect of textual communication, and serve as idiolect means of literary style. The paper focuses, in particular, on existential utterances, which single out the main subject of textual communication, express emotional feelings, speaker's excitement and feelings. Moreover, it studies parcelled communiqués that actualize the content centres of expression, expand and deepen information, fragmenting a single opinion into certain segments for the adequate representation of the author's intention. The author clarifies functional potential of rhetorical questions and unfinished constructions, which explain the psycho-mental scope of the linguistic personality, testify to the aphoristic and aesthetic nature of the literary text. The article outlines the role of exclamatory sentences and inarticulate communiqués as markers of speech dynamics, means of verbalizing indignation, reproach, despair, and hatred. The rich illustrative material examines the author's punctuation, which creates additional emotional load and sharpness of expression, highlights the semantic centres of literary discourse, testifies to the Maria Matios' individual writing style, her syntactic handwriting and individual author's vision of the world.

Key words: emotionality, communicative intention, existential utterance, parcelled communiqués, rhetorical questions, exclamatory sentences, inarticulate communiqués, author's punctuation, literary discourse, Mariia Matios.

Постановка проблеми. Сучасна антропозорієнтована лінгвістика вирізняється особливим синергетивним підходом до процесів вивчення людини в мові, до виокремлення різномірних мовних маркерів, що експлікують субстанцію

мовця в текстовій комунікації чи в уснорозмовному дискурсі, до визначення комунікативних інтенцій – глибоко індивідуальних намірів мовної особистості, зреалізованих у різних дискурсивно-жанрових виявах української мови. Саме антро-

поцентризм увиразнює єдність когнітивного, інтелектуального й емоційно-оцінного в мовленнєвій діяльності, у мовотворчості того або того письменника, детермінує студіювання емоційної сфери в художньому тексті. Систематизація маркерів текстової емотивності, аналіз антропоцентричних категорій емоційності, авторизації, оцінки, модальності, детермінованих суб'єктивним чинником і лінгвокреативністю мовної особистості, – низка важливих питань лінгвістики сьогодення, що потребують глибоких мовознавчих студій і засвідчують, зокрема, актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання про те, що емоційність належить до психологічних категорій і виражає емоційний стан людини, а емотивність слугує однією з мовних категорій, що виражає спектр емоційних інтенцій позитивного / негативного характеру за допомогою різноманітних мовних засобів, не викликає жодного сумніву. Про співвідношення цих категорій, визначення засобів їхнього вираження йдеться в багатьох лінгвістичних дослідженнях (І. Арнольд, Н. Гуйванюк, С. Єрмоленко, В. Калашник, Т. Радзівєвська, О. Селіванова, Н. Сологуб). Як зауважує В. Шаховський, емоція як одна з форм «відображення світу, що позначає душевні переживання, хвилювання, почуття», трансформується на мовному рівні в емотивність, тому емоційність – це психологічна категорія, а емотивність – мовна [1, с. 181].

Емотивність тісно пов'язана із системою мовних засобів, які за своєю лінгвістичною природою можуть відображати почуття, настрої, душевні переживання людини, що увиразнює передусім зв'язок емотивності з модальністю як визначальною синтаксичною категорією. К. Ізард веде мову про те, що емоція є почуттям, «яке мотивує, організовує і спрямовує мислення та дії», і виокремлює десять базових емоцій, як-от: інтерес, радість, здивування, страждання, гнів, відраза, презирство, страх, сором, провина [2]. Саме цей емоційний діапазон реалізують мовні засоби лексичного, фразеологічного та граматичного рівнів, які, на переконання Ш. Баллі, завжди експресивні. На думку мовознавця, «якщо навіть у самій структурі висловлення немає будь-яких елементів, що є показниками експресії, вона все одно виражається в ньому, оскільки постає у зв'язку з якоюсь ситуацією і в цій ситуації висловлення емоційно забарвлюється вже самими почуттями мовця» [3, с. 20].

Погоджуємося з поглядами вчених, які стверджують, що емоція завжди експресивна, але експресивне не завжди емоційне [4, с. 121]. Цілком переконливою виглядає думка А. Загнітка про те, що різницю між емоційним та експресивним потрібно вбачати «у мимовільності, довільності емоції (вона пов'язана з почуттями) і визначенні експресії як засобу впливу, коли мовець усвідомлює спрямованість використання певних мовних одиниць» [5, с. 521]. А отже, експресивність підсилює емоційну насагу висловлення, виокремлює його інтенційну доміную, маркує високий стиль мовлення, водночас увиразнює оцінне ставлення до явищ довкілля, подій, фактів, побаченого, осмисленого тощо. Саме комунікативний аспект доступне аналізу емотивності крізь призму інтенцій мовця й емоційного дискурсу, якому притаманна «суперечність між процесом переживання певного емоційного стану і його результатом, емоційною розрядкою» [6, с. 5].

У сучасних лінгвістичних дослідженнях актуалізуються питання, пов'язані з текстовою емотивністю, з розумінням тексту як засобу передавання не тільки предметно-логічної, а й естетичної, емоційної, оцінної інформації, оскільки «уся художня література є депозитарієм емоцій: вона описує емоційні категорійні ситуації, вербальну й невербальну емоційну поведінку людини, способи, засоби і шляхи комунікації емоцій; у ній відтворено емоційно-видовий та індивідуальний досвід людини й засоби його емотивного рефлексування» [1, с. 188].

Попри значні напрацювання в галузі текстолінгвістики та стилістики української мови, потребують наукового осмислення емоційно значущі компоненти тексту з опертям на письменницький ідіолект, на мовну особистість, на особливості реалізації її психоемоційного стану в художньому тексті, на різноманітне студіювання емотивності як лінгвістичної категорії, що детермінує емоційний дискурс – адресантно-адресатний континуум людської інтеракції. Однак емоційно-ментальний стан суб'єкта комунікації має стосунок не тільки до мовця як основного суб'єкта художнього дискурсу, а й до автора художнього тексту і перебуває в безпосередній залежності від авторського задуму та жанру.

Постановка завдання. Мета статті – охарактеризувати синтаксичні маркери актуалізації емотивності в «Щоденнику страченої» Марії Матіос, окреслити їхній функційний потенціал в аспекті реалізації емоційно-чуттєвого простору мовної особистості, у контексті присутніх ідіолектних складників письменницького мовостилу.

Звернення до мовотворчості Марії Матіос закономірне, адже вона, як стверджує

В. Гутковський, літописець полюсів людського життя [8, с. 4], неперевершена письменниця, яка за допомогою добірної української мови майстерно відтворює в художньому тексті філософію буття людини, чуттєво і всебічно передає весь багатогранний світ людських емоцій та почуттів. Цей світ яскраво представлений у творчості письменниці з опертям на багатоликий образ жінки. Як зізнається сама М. Матіос, її жінка «розсудлива і мудра, як Юр'яна, винахідлива і безкорислива, як Корнелія, язичниця і християнка одночасно, як Марія і Юстина. Але ці жінки – з минулого часу. У мене ж тепер пручається перо від того, що я намагаюся дати визначення українській жінці з нашого часу. Жінці, затиснутій лещатами нестачі і реальним, не вигаданим, страхом за майбутнє своїх дітей. Жінці з репресованою свідомістю щодо того, яким має бути нормальне життя для нормальної жінки. Жінці, яку стандарти нинішнього життя змушують ставати неплідною <...> Ох-ох-ох-х <...>» [10, с. 9]. Саме таку сучасну жінку репрезентує письменниця у психологічній розвідці «Щоденник страченої», демонструючи «елементи психологічного триллера, у якому органічно поєднано сюжет і потік свідомості, детективність розповіді і новелістичний фінал, тілесну чуттєвість і психоаналітику» [8, с. 4]. Увесь психологізм Лариси Ковальчук, головної героїні твору, вияскравлює синтаксис художнього тексту, адже головний секрет неповторності письменницького мовостилу – «у новій сполучуваності слова зі словом, у самобутніх синтаксичних побудовах» [8, с. 462]. Окреслити репертуар синтаксичних одиниць, що дають змогу читачеві збагнути внутрішній світ «нової жінки», передати її сподівання, мрії, переживання й відчай, є важливим завданням нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. У граматичній системі мови немає спеціалізованих засобів для вираження емоцій (хіба що нечленовані комунікати), однак у текстовій тканині ті або ті синтаксичні одиниці експресивізуються і передають психоемоційний стан людини, яскраво вербалізуючи авторський задум. Іntenції емоційності, за нашими спостереженнями, становлять парадигму діаметрально протилежних мовленнєвих потреб: емоційні іntenції позитивного характеру (ласка, радість, любов, захоплення, сум) та емоційні іntenції негативного характеру (осуд, докір, ненависть, зневага, приниження, презирство). Однак у «Щоденнику страченої» актуалізуються емотивно-оцінні іntenції негативного характеру з домінуванням емоцій ненависті, відрази, гніву, страждання, страху. Таку мінорну тональність

психологічної розвідки репрезентують синтаксичні конструкції, що відображають емоційно-чуттєву сферу Лариси Ковальчук, її оцінку того, що відбувається навколо неї та в жіночій душі.

До синтаксичних маркерів актуалізації емотивності вналежнюємо екзистенційні висловлення, які цілком природно входять у щоденниковий дискурс і, попри своє комунікативне спрямування констатувати наявність людського буття, передають внутрішній світ жінки, її переживання, пристрасті, указують на мовця – основну субстанцію художнього дискурсу, маркуючи її особовим займенником **я**, напр.: *Я таки чую в собі серце* [9, с. 13]; *Я бездомна жінка* [9, с. 61]; *Я стріляла в себе* [9, с. 140]; *Я вилетіла зі спальні, як ошпарена* [9, с. 30]; *Я все іще на дачі. Я тут виходжу з депресії. Я намагалася звести прорачунки з життям – так мені допекла ця моя пристрасть* [9, с. 41]. Такі конструкції однозначно експлікують я-іntenції, увиразнюючи емоції, почуття, душевні переживання Лариси Ковальчук.

Посутнім маркером реалізації емотивності слугують парцельовані комунікати, що актуалізують змістовий центр висловлення, виокремлюють його іntenційну домінанту, розширюють і поглиблюють інформацію, передають напружений психологічний стан героїні. Пор.: *Вчора відчула, що я його ревную. Страшно. По-чорному. Без тям* [9, с. 93]; *Бережливо можна ставитися навіть до чужої людини. З чемності. З розуміння* [9, с. 54]. Парцеляти доповнюють, уточнюють, конкретизують думку основного речення і перебувають у безпосередній залежності від нього. Пор.: *Я згадую наші перші зустрічі. Палкі. Несамовиті. Виснажливі. Скупі на слова, але щедрі на пристрасть* [9, с. 174]. Таке структурування фрази, постійне збагачення її новою інформацією, ритмомелодійними відтінками впотужнює мовостиль Марії Матіос, робить впізнаваною авторську мовотворчу парадигму. Членування, дроблення єдиної думки на сегменти увиразнює індивідуально-авторське бачення світу письменниці, засвідчує його емоційність та суб'єктивність.

Утворений формальний розрив – свідомо використаний авторський прийом, застосований М. Матіос для емоційно-експресивного виокремлення важливої інформації. Варто зауважити, що парцелюватися можуть як головні, так і другорядні члени речення, однак експресія поширювачів (означального, обставинного, об'єктного типу) значно вища, потужніша, пор.: *Блаженна. Як собака, що має сказ, – скажена. Шалена. Несамовита. Не сповна розуму. Непідсудна. Божевільна. Не <...>* [9, с. 67]; *Перед тим, як*

піти увечері додому, він обцілує мене. *Довго. Лагідно. Мовчки* [9, с. 184]; *А далі він робив з мене квітку. Нічну. Матіолу* [9, с. 100]. Нова інформація, вербалізована парцелятами, відображає експресивний тип мовлення, наскрізь детермінований авторськими інтенціями, суб'єктивним сприйняттям дійсності. Цю інформацію дуже часто підсилюють суб'єктивно-модальні форми, зокрема відсполучникові частки, нанизування яких створює динамічність прозового дискурсу, пор.: *А я дивилася, як дивиться він. І мені було тепло. І гарно. І байдуже. І всяко* [9, с. 100].

До фігуральних конструкцій синтаксису належать **риторичні запитання**, що вербалізують емоційно-експресивне ствердження / заперечення і «служують засобами реалізації інтенцій естетичності – чітко спланованих, умисних, неспонтанних» [11, с. 170]. Саме ці синтаксичні одиниці у психологічній розвідці М. Матіос пов'язані з образно-змістовим потенціалом тексту, з афористичністю висловленого, напр.: *Хіба може папір передати драму людських стосунків?* [9, с. 155]; *Але хіба можна зрозуміти те, чого нема?* [9, с. 75]; *Цікаво, хто може опублікувати, скільки людині відведено випробувань?* [9, с. 81]. Риторичні запитання постають як результат розмірковувань, філософських узагальнень, як своєрідний висновок, сентенція, що вирізняється метафоричним наповненням фрази, емоційно наснаженою інтонацією, напр.: *Які ж це бур'яни, коли це петрушка в бур'янах. Чи бур'яни в петрушці? Це як людина в гріхах чи гріхи в людині? А й справді, що тоді викорінювати: людину з гріхів чи гріхи з людини?* [9, с. 36].

У «Щоденнику страченої» функціують, зрозуміло, власне-питальні речення, що їх маркує знак питання, утім, з реалізацією емотивності пов'язане нанизування одним і тих самих знаків пунктуації. Наприклад, три знаки питання створюють додаткове емоційне навантаження художнього дискурсу, передають гостроту повідомлюваного. Вони не тільки виражають емоцію презирства, страху, а й слугують маркером актуалізації уваги читача, стимулюючи його до роздумів, філософських узагальнень, напр.: *Господи, за що ж ти так не любиш жінку, що даєш їй муку невинувданого чекання????* [9, с. 95]; *Що я маю робити без нього????* [9, с. 52]. Марія Матіос майстерно відтворює психологічну напругу головної героїні, її надокучливі думки про суїцид, про спустошеність жіночої душі.

Комбінування знака питання і знака оклику вказує на високу експресивність синтаксичної конструкції, на виразну конотацію емоцій зди-

вування, невпевненості, страждання, пор.: *Я не живу – п'ю дистильовану воду. Значить живу?!* [9, с. 68]; *Що я від нього хочу?!* [9, с. 68]; *Адже ж я не прошу допомоги в нього?!* [9, с. 92]. Такі розділові знаки детерміновані авторською волею, бажанням саме так вербалізувати ту або ту інтенцію.

Яскравим маркером емотивності внутрішнього мовлення слугують окличні висловлення, адже в таких конструкціях «сконденсовано емоційно-експресивне забарвлення, передається емоційно-почуттєвий стан мовця» [5, с. 118]. Напр.: *О-о-о-о-о-о-о-о-о-о-о-о-о-о-о!!!!!! Оце й уся моя теперішня мова! Це всі мої словникові запаси! Агов, люди! Навіть на вершині Джомолунгми мені не буде так, як під долонею коханої моєї горили!* [9, с. 32]. Постановка знака оклику обґрунтована емоційністю мовця, що, власне, передбачає високу окличну інтонацію, зокрема і використання авторських розділових знаків. За допомогою окличних висловлень (треба зазначити різний ступінь вияву окличності) авторка монологічного дискурсу реалізує інтенцію інформування, розповідності, актуалізуючи ті або ті змістові доміанти, пор.: *<...> Я не зістарюся ніколи!!! Ніколи! Ніколи!!! Ніколи не вийду на люди з такою вселенською тугою в очах, розтріпаним волоссям і густою павутиною зіжмаканої шкіри довкруг очей!* [9, с. 31].

Емоційне тло «Щоденника страченої» створюють і незакінчені висловлення, що передають психічний стан мовця, його позитивні/негативні переживання, презирство, стурбованість, гнів, страх, напр.: *Господи... як він спав... Переполовинивши тілом ліжко по діагоналі... із закинutoю за голову правою рукою... а лівою накривав пипочку моєї груді* [9, с. 62]; *Я більше півроку не відкривала щоденника, а зараз думаю про те ж... Чому я не думаю про парфуми, що закінчилися... про нові туфлі* [9, с. 72]. Речення, марковані трьома крапками, називають незавершеними, обірваними, однак у психологічній розвідці вони відображають авторську пунктуацію, що актуалізує певну інформацію, спонукає читача задуматися над прочитаним. Пор.:

... я не знаходжу радісних сторінок...

...не знаходжу живого життя, а лише його розірвані шматки...

...але я не можу спинитися...

...гортаю...

...вперед...

...назад...

...знову назад...

...вперед...

...без розбору...

...і чомусь звідусюди пахне кров'ю [9, с. 22].

І пунктуаційний маркер незавершеності, і графічна деструкція передають лінгвокреативність автора, особливі світовідчуття мовця, що детерміновані інтенційністю та суб'єктивним сприйняттям довкілля. Кожен виокремлений сегмент увиразнює нову, ремну інформацію, передає динаміку художнього дискурсу.

Важливу роль у створенні емотивності тексту відіграють незавершені комунікати на зразок *У той день він просто хвалився мені придбаним пістолетом, а я скористалася нагодою, щоб...* [9, с. 154]. Це приклад апосіопези – риторичної фігури, що залишає відчуття недомовлення з навмисним натяком на замовчування якогось факту. Вислів переривається несподівано, «так, що не можна навіть сказати, якого значення слова мали б бути вжити далі» [12, с. 27].

Емотивність як лінгвістичну категорію репрезентують і нечленовані комунікати, що не відповідають певному реченневому зразку, граматично не членуються, проте вербалізують емотивно-аксіологічні інтенції. У дискурсі «Щоденника страченої» вони передають схвильоване й експресивне мовлення, увиразнюють найтонші порухи душі мовця, його психоемоційний стан. З-поміж найуживаніших нечленованих комунікат *Ні*, який, крім заперечної семантики, виражає обурення, докір, відчай зболеної душі, пор.: *Ні, я б ніколи не навчила людей любити. Бо сама цього не вмію* [9, с. 54]; *Ні, але чому ми, жінки, такі впевнені, що чоловіки не мають повноцінного щастя без нас?* [9, с. 124]; *О, ні! Я не стану такою мавпою, бо мене завжди будуть любити і буду любити я!* [9, с. 31]. Емоційно-оцінну семантику вияскравлюють нечленовані комунікати на зразок *О*; *Ох*, напр.: *О, цього чоловіка я цілувала б рік безперестанку* [9, с. 52]; *О, так. Ти – чоловік необхідності* [9, с. 104]; *Ох, як же можна любити, коли любиши <...>* [9, с. 62]. Такий щоденниковий дискурс, як бачимо, має сповідальний характер, містить найпотаємніші думки та мрії жінки.

Висновки. Емотивність «Щоденника страченої» Марії Матіос репрезентують синтаксичні конструкції, що передають емоційно-чуттєву сферу людини, створюють експресивну тональність текстової комунікації, слугують ідіолектними засобами письменницького мовостилю. Свідоме використання синтаксичних експресем – екзистенційних висловлень, риторичних запитань і парцельованих, незакінчених, нечленованих комунікатів, окличних конструкцій і авторської пунктуації – відображає успішну вербалізацію авторських інтенцій у художньому дискурсі.

У контексті «Щоденника страченої» синтаксичні конструкції репрезентують свій розлогий функційний потенціал передусім як маркери категорії емотивності. Зокрема, екзистенційні висловлення виокремлюють основного суб'єкта текстової комунікації, передають душевні переживання, хвилювання та почуття я-мовця; парцельовані комунікати актуалізують змістові центри висловлення, розширюють і поглиблюють інформацію; риторичні запитання та незакінчені конструкції експлікують психоментальний простір мовної особистості, створюють афористичність та естетику художнього тексту; окличні речення та нечленовані комунікати слугують маркерами динамічності мовлення, засобами вербалізації емоцій обурення, докору, відчаю, ненависті, презирства, страху, гніву.

Авторська пунктуація формує додаткове емоційне навантаження художнього дискурсу, вияскравлює його змістові центри, засвідчує індивідуальну манеру письма Марії Матіос, її синтаксичний почерк та індивідуально-авторське бачення світу. Розширення емпіричної бази дослідження текстової емотивності, систематизація ідіолектних маркерів мовотворчості Марії Матіос, визначення нових теоретичних узагальнень щодо функційного потенціалу синтаксичних одиниць у текстах українських письменників ХХІ ст. формує перспективу подальших наукових студій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шаховский В. Голос эмоций в языковом круге Homo Sentiens. Москва : Книжный дом «Либроком», 2012. 144 с.
2. Изард К. Эмоции человека. Пер. с англ. яз. Москва : МГУ, 1980. 440 с.
3. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. Москва : Изд-во иностр. лит., 1955. 416 с.
4. Галкина-Федорук Е. Об экспрессивности и эмоциональности в языке. *Сборник статей по языкознанию*. Москва : Изд-ство АН СССР, 1958. С. 119–132.
5. Загнітко А. Теоретична граматики української мови: Синтаксис : монографія. Донецьк : ДонНУ, 2001. 662 с.
6. Гнезділова Я. Емоційність та емотивність сучасного англomовного дискурсу: структурний, семантичний і прагматичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2007. 20 с.

7. Гутковський В. Анотація. *Щоденник страченої: психологічна розвідка* / М. Матіос. Львів : ЛА «Піраміда», 2005. С. 4.
8. Гуйванюк Н. Слово – Речення – Текст: вибрані праці. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. 664 с.
9. Матіос М. *Щоденник страченої: психологічна розвідка*. Львів : Літературна агенція «Піраміда», 2005. 188 с.
10. Голота Л. «Жінка як жінка. Багатолика, феєрична». *Слово Просвіти*. 2002. 8 лютого. С. 9.
11. Шабат-Савка С. Українськомовний питальний дискурс : монографія. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 332 с.
12. Куньч З. Риторичний словник. Київ : Рідна мова, 1997. 342 с.